

Bene Zoltán

Világnézet

Zé kénytelen-kelletlen elment egy interjúra. Hónapok óta húzta-halasztotta, felbonthatlan számlaleveleit rakosgatta stószba, nadrágszíján fúrta az újabb s újabb lyukakat, ám egy reggel arra ébredt: ez így nem mehet tovább. A szabadúszásban felkopik az álla. Első lépésként jöjjön az interjú, sóhajtott. Szorongással töltötte el a pusztá gondolat is. Igaz, volt ő már interjúalany korábban, ám akkor érdeklődő újságírók faggatták irodalmi alkotásokról, amelyeket ő ültetett át ékes magyar nyelvre – ezúttal viszont alkotásokról nem esik majd szó, amint az érdeklődés sem fog szerepet játszani.

Zé az emberpiacra készült. Árucikké változott. Ilyen minőségében vágott neki a városnak, s úti célja nem egyéb, mint egy bűvös-misztikus állásinterjú. A megyei lapban akadt a hirdetésre, telefonon jelentkezett, elektronikusan küldte a dokumentumait (személyi okmányok és oklevelek digitális másolatait), villanyválaszként kapta az időpontot és a követelményeket. És most elindult.

Évek, évtizedek óta könyvek lapultak a táskájában. Bárhová ment, az utazás holtidejét mindenkor, mindenhol olvasással múlatta. Ezúttal Maurice Druon könyvét, a *Zeusz emlékiratai*-t lapozgatta a zötyögő villamoson. Nem folyamatosan olvasta, csak bele-belekapott itt-ott. Ennél a passzusnál hosszasan elidőzött: „Tevékenységek nyomán inkább a tévelygések tere bővült, semmint a szabadságé; szorongó félelmek nőtt s nemigen sikerült csökkentenetek a fátum rátok nehezedő nyomását.” Zé elrédve forgatta a szavakat az agyában, közben el-elmosolyodott, hümmögött, bólogatott. Akárki bolondnak nézhette. Bizonytal nézték is. Akárcik.

Mialatt a sugárutat szegélyező, graffitis házfalak remegtek a hőségben, és a villamos sárga teste küszködve hasította szét a kánikula utcára ragadt, viszkózus tömbjét, Zé azon merengett, őt magát is a fátum nyomása készítette erre az útra, az emberpiac irányába. A sorsa nem egyéb, mint egyre nehezebben, egyelőre mégis keserű sikerrel viselni el a bizonytalanságot, az állandó pénzügyi zavarokat, az egysíkú táplálkozást, az olcsó sört, a tablettás fröccsöt, a zárjegy nélküli csempész cigarettát.

Idáig jutott, mikor le kellett szállnia. Zeusz történetét a táskájába sülyesztette. Izadva és szorító mellkassal nézett az események elé. Csakhamar, alig néhány lépést követően, hatalmas kapuval találta magát szemközt. A házszám egyértelmű, ide kell jönnie. Minden erejét összeszedve belökte a nehéz kaput. Nyikorgott, sírt, jajgatott a súlyos test a rozsdás sarokvasakon. Zé belépett. Kurta, sötét folyosó végén zárt udvar, körül gang, korlát, ablakok, ajtók. A falakról a vakolat, a nyílászárók kereteiről a zománc pergett. Zavaróan erős illat mögül előkúszó dohos szag terjengett.

Zé gyorsan rátalált a táblára, amelyet keresett: a cég, ahová jelentkezett egy kétszárnyú, vasalt ajtó mögött székel. Az órájára pillantott: három perccel a kijelölt időpont előtt érkezett.

Húsz percet várákozott még, mire bejutott. Két fiatal férfi, egy középkorú és egy idősebb nő, valamint egy öregember ültek a helyiséget uraló, túlméretezett asztal mögött, az asztal előtti széken kellett Zének helyét foglalnia. Az asztal mögötti, távolinak és megközelíthetetlennek, félelmetesnek és kíméletlennek tűnő alakok először arra voltak kíváncsiak, miféle munkákat végzett eddig az interjú alanya, jelen esetben Zé. Merre és mit dolgozott, milyen eredményeket ért el? A lefordított irodalmi művek hallatán bólogattak, vonogatták a szemöldöküket, azzal sietősen átléptek fölöttük. Különösen a verseken. Az agyukat bizonyára úgy konstruálták meg a méregdrága tréningeken, hogy azonnal törlődjék belőle mindenfajta fölösleges információ. Zé ezt eleinte nem vette észre, lelkesen sorolta, hogy mikor, mivel kereste a kenyerét. Az asztal mögötti szemek egyedül akkor csillantak föl, amikor (mintegy mellékesen) az auditokról beszélt. Zé ugyanis különféle nagy szervezetek audit nevű szeánszaiban is tolmácsolt már, magyarán segített a szervezetek öltönyös-nyakkendőös urainak *megegyezni* a magyar beszállítókkal. Egy-egy ilyen audit után napokig hányingerrel küzdött, és messzire került a tükroket, erről a momentumról azonban ezúttal – érezve az asztal mögött ülők szembeötlő örömét az auditok terén szerzett jártassága kapcsán – mélyen hallgatott. Kétségkívül elégedettséggel tölti el őket, állapította meg magában a kétségbe esés szélére sodródó Zé, hogy a jelentkező, vagyis én ilyen irányú tapasztalatokkal is bír, azaz bírok...

És akkor az asztal mögöttiek hirtelen átváltottak spanyolra. Zé alig-alig bírta viszszafojtani önkéntelen nevetését, olyan gyatrán beszéltek a nyelvet. Amazok is észlelték, hogy valami baj van, s kisvártatva vissza is tértek az anyanyelvükhöz. Nyilván azért, mert érzékelték az interjúalany egyértelmű nyelvi fölényét (igaz ugyan, hogy ezt érzékelték volna az anyanyelvük esetében is – csakhogy ahhoz nem volt meg bennük sem a kellő érzékenység, sem a szükséges mértékű anyanyelvismeret).

Végezetül arra szólították föl a jelentkezőt, nyújtsa át a portfólióját.

Három nappal korábban Zé fölhívta Efet, mondaná el neki, ugyan mi szüksége lehet egy nemzetközi cégnek arra, hogy esetleges jövődöbéli spanyol nyelvű tolmács-levelezőjéről egy profi fotós fényképsorozatot készítsen? Ef szerint erre semmi szükség nem lehet, hacsak nem titkárnök keresnek a petyhüdt, ám élveteg főnök részére. Zé szerint erről szó sincsen, ennek ellenére határozottan portfóliót kérnek. Ef ekkor nyerítve fölrohögött, majd beavatta Zét az élet másik oldalába. Elárulta, körülírta és elmagyarázta, mi a csudát értenek eme szón az effajta vállalkozások. Zé csodálkozott, ámult-bámult, és irigyelte Efet, aki ily mértékben tájékozott a való világ dolgaiban.

Zé átnyújtotta a dossziét, benne a formai követelményeknek többé-kevésbé megfelelő curriculum vitae-vel (CV), diplomáinak, okleveleinek hitelesített másolataival, néhány, önmaga által jónak ítélt fordításával, végezetül két-három tanulmányával, amelyeket a szépirodalmi fordítás témakörében írt, s amelyeket jeles lapok közöltek. Az asztal túlsó felén kézről kézre jártak a papírok. Közben az egyik fiatal férfi egy elegáns, tagadhatatlanul akár szépnek is nevezhető kézmozdulattal elbocsátotta Zét.

Két nap múlva visszarendelték, telefonon. Ugyanaz az erős illat, s az alóla ugyanúgy szivárgó dohos szag fogadta, ugyanabba a szobába lépett, ugyanazokkal az arcokkal találta magát szemközt. Amint letelepedett, minden teketória nélkül azt firtatták, mit gondol a társadalomról, amelyben élnie adatott, és mi a véleménye a szolgáltatásokról. Zé nem igazán értette, mire lehetnek kíváncsiak ezek a számára továbbra is ijesztően idegen figurák, ezért inkább kitérő választ adott.

Az idősebb nő azt firtatta, mi volt Zé célja a portfólióba helyezett versfordításokkal és tanulmánymásokkal. Zé hebegett, habogott, nem értette, mibe csöppent. Az idősebb nő hangjából tudniillik számonkérő, mi több, egyenesen rosszállóan szemrehányó felhangot hallott ki, amire képtelen volt magyarázatot találni. Ugyanakkor biztos volt abban, hogy nem téved – s meggyőződését erősítették a tekintetek gyilkos sugarai is, melyek mély sebeket égettek a bőrébe.

– Nézze – szólalt meg a középkorú nő –, ez itt a szolgáltató szektor. Maga ebbe jelentkezett, ebből kíván élni! Ma már ez a gazdaság húzóágazata, mert a demokrácia és a szabadság társadalmában a szolgáltatás vált a vezető gazdasági erővé.

Zé nem vitatta a hölgy kijelentésének igazságát, ám egyáltalán nem értette, miképpen kerülnek ide ezek a csontig rágott közhelyek. Várta, hová akarnak kilyukadni a kihallgatói. Az egyik férfi ekkor nekiszegezte a kérdést, hisz-e abban a társadalomban, amelyben él? Aztán hosszasan kifejtette, hogy valójában mi is ez a társadalom. Beszélt jogokról, kereskedelemről, szabadságról (jó sokat), lehetőségekről, egyenlőségről, demokráciáról, szabad akaratról. Állította, hogy e társadalom, amelyben (fel-foghatatlan szerencséjük folytán) élnek, voltaképpen nem egyéb, mint az igazságos és szabad világ, minden világok közül a lehető legcsodálatosabb, amely a jövőben kizárólag technikai értelemben fejleszthető, tudniillik humán oldalon, társadalmi szinten csaknem tökéletes. (Zé úgy érezte, a beszélő az alszerény „csaknem” szót csupán kötelező sallang gyanánt, esetleg tudat alatti babonáság folytán illesztette a mondatba.) Vagyis az a hely, folytatta a férfi elragadtatottan, ahol az emberek saját kezükbe vehetik a sorsukat; ahol mindenki a tarsolyában hordozza a marsallbotot; az a világ, amelyben a legszebb éppen az, hogy mindannyian egyenlő eséllyel indulunk az életben, és mindahányan kiteljesíthetjük önmagunkat. Zé ennél a pontnál kínkeservesen fojtott el egy gúnyos vigyort, a férfi pedig (talán észrevette a reakciót, talán mondandója végére ért) elhallgatott.

– Ebben kell élnem – dadogta Zé a hirtelen beállt csöndben. Nézte az asztal túoldalán lebegő arcokat, s egyszerre valószerűtlennek érezte a teret, a térben önmagát és a sötét háttérre szegezett arcokat. Úgy érezte, a levegő összesűrűsödik körülötte, akár hajdan a boszorkányok körül az inkvizíció vallatókamrájában. Rekedten, mégis tisztán beszélt tovább:

– Függetlenül attól, hiszek-e benne, vagy sem, ebben a világban, ebben a társadalomban kell élnem. A kérdését egyébiránt nem tudom értelmezni, uram, mert arról,

hogy egy társadalmi berendezkedésben hiszek, vagy nem hiszek, arról soha eszembe sem jutott tűnődni, s ezután sem szándékozom ilyenén melázni. Ez nem vallás...

Mire kimondta a választ, tudta, hogy ebben a számára irreális közegben végleg elveszett. Egyidejűleg azt is tudta, hogy egy darabig még biztosan nem lesz kiszámítható keresete, munkahelyi számítógépe, fizetett szabadsága. Egyelőre elmarad a falatnyi létbiztonság. Világosan látta, hogy nincs és nem is lehet helye az asztal túlsó oldala által „szolgáltató szektor”-nak nevezett valami semelyik szegmensében sem. Mivel tudta, hogy úgylátva elveszett, még beszélt egy keveset:

– Ön a szabad akaratot emlegette. Tudják, Pico della Mirandola szerint az ember a hitnél és a csodánál is előbbrevaló, és szabad akarata révén a legnagyobb és leg-hatalmasabb a világegyetemben, egy önmeghatározó, önsorsát építő individuum, s méltósága éppen ebben áll: szabadságában, a választás lehetőségében. Sokkal később Madách ezt a két világ közt választhatni lehetőségében mutatta föl. Igazuk van, a választás lehetősége hatalmas adomány. Ugyanakkor a magam részéről tragikusnak tartom, hogy a Pico della Mirandola fémjelezte reneszánsz gondolkodás vezetett végül magukhoz. Ehhez a mai modern individualizmushoz, amely az Önök által magasztalt társadalmi berendezkedés sarokköve... Ehhez a mai modern individualizmushoz, amely az embert biológiai sejthalmazzá selejtesítette; amely az információ kultuszának ideológiájával az információt a végletekig lecsupaszította, ezáltal könnyedén manipulálhatóvá alakította, manipulálását pedig tökélyre fejlesztette; amely a választást oly szűk keretek közé korlátozza, hogy gyakorlatilag megszünteti mint lehetőséget; amely utat enged és teret ad a tömegtársadalmaknak. És ezekben a tömegtársadalmakban, jóllehet ez ellen Önök az utolsó lehetetükig kézzel-lábbal tiltakoznának, ha értenék, miről beszélek, szóval ezekben a tömegtársadalmakban a szabadság legfeljebb látszólagos, korántsem valóságos... De ugyan minek is...?

Az asztalon – szétcincálva, gyűrötten – portfóliójának saját maga által legértékesebbnek ítélt darabjai, a szeretett versek fordításai és a tanulmányai heverték, az asztal mögül, gyűlölködő arcokból utálkozó tekintetek meredtek rá. Azok között a versek között egy sincs, amely az asztal túloldalán értelmezhető volna.

– Ön nem alkalmas arra, hogy egy modern cég munkatársa legyen – mondta ki az elvárt ítéletet az öregember. – Ön egy avított egyén! Túlhaladott, förtelmes gondolkodása pedig egyenesen romboló, sértő és kirekesztő!

– Igaz – bólintott Zé. – Ebben helyel-közzel egyetértünk...

Mielőtt távozott volna, előkotort a táskájából egy könyvet, kinyitotta, nagy levegőt vett, aztán sietve összecsukta, sebesen elpakolta, kurtán köszönt, azzal távozott. Csak a villamoson ülve nyitotta ki ismét a kötetet. Somolyogva, megkönnyebbülten olvasott – magának, magában: „Tevékenységetek nyomán inkább a tévelygések tere bővült, semmint a szabadságé; szorongó félelmek nőtt s nemigen sikerült csökkentenetek a fátum rátok nehezedő nyomását.”